

Most Ponte Rialto w Wenecji

Fot. 1. Carpaccio „Uzdrowienie szaleńca”

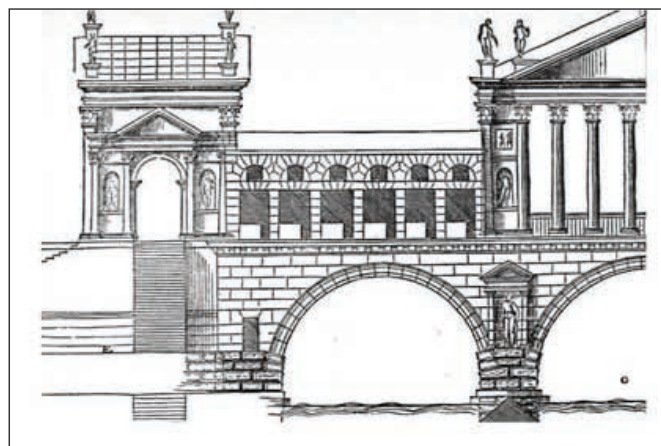
Ponte Rialto – jeden z piękniejszych i bardziej znanych mostów Wenecji ma równie fascynującą historię, jak wspaniałą architekturę. Z jego budową lub projektami związani byli najznakomitsi artyści renesansu. Most został przedstawiony na wielu obrazach znanych malarzy, na przestrzeni wieków. Stąd wiemy jak wyglądał most drewniany oraz, jak wyglądałby Canal Grande, gdyby wybudowano przeprawę według innych projektów.

Pierwszy most w miejscu obecnego Rialto został zbudowany w 1252 r. Był to most drewniany, nosił nazwę Ponte della Moneta (most Monety), ponieważ przejście tym mostem było płatne. Most wielokrotnie uszkodzony, niszczone w wyniku trzęsień ziemi, sabotażu w burzliwych czasach republiki weneckiej lub pożarów, później był odnowiany i restaurowany oraz przebudowywany. Przez długie lata był to jedyny most łączący oba brzegi kanału i dwie części miasta.

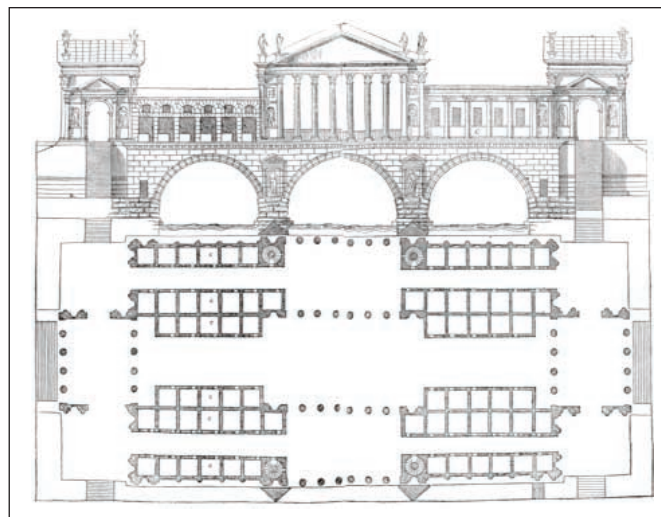
W 1458 r. Ponte della Moneta został poszerzony i „wyposażony” w sklepy, zmienił też nazwę na Ponte Rialto (most na wysokim brzegu – z łaciny, Rialto – tak nazywała się również część miasta położona na wysokim brzegu w pobliżu mostu).

W końcu piętnastego wieku senat Wenecji zaczął rozważać możliwość budowy nowego mostu o trwalszej i mocniejszej konstrukcji. Na początku szesnastego wieku (w 1513 roku), po wielkim pożarze dzielnicy Rialto i mostu postanowiono szybko odbudować kramy i składy kupców w dzielnicy Rialto oraz most. W mieście przebywał w tym czasie Fra Ciocondo (mnich – humanista, architekt, budowniczy – znany z budowy Pont Notre Dame

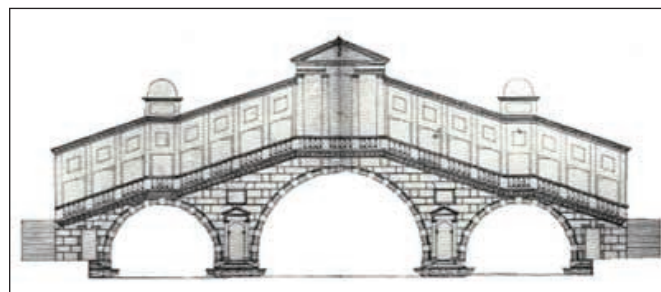
i Pont Petit w Paryżu), zaprojektował kompleksową odbudowę spalonej części miasta. Zabudowa miała obejmować składy handlowe, kramy, targowisko, ale także fasady domów mieszkalnych kupców oraz kościół Św. Mateusza w dzielnicy Rialto. Vasari w 5 tomie „Żywotów” napisał (str. 181): „Za radą Gioconda, jako uzupełnienie

Rys. 1a. PR wg Palladia

Rys. 1b. Całość PR wg Palladia

Rys. 2. Projekt konkursowy Scamoziego

Fot. 2. Canaletto – PR gdyby został wybudowany wg projektu Palladia

robót, zamysłano zbudować kamienny most Rialto z kramami. Byłaby to budowa zadziwiająca.

Że całe to dzieło nie doszło do skutku, dwie były przyczyny: jedna leży w tym, że Rzeczpospolita Wenecka wskutek nadmiernych kosztów poniesionych w wojnie wyczerpała pieniądze, a druga, że pewien dygnitarz, jak mówią, z rodu Valeresich, wielce wpływowy i o dużym autorytecie, mający małe rozeznanie w sprawach sztuki, dla jakichś osobistych celów zaczął popierać niejakiego mistrza Burzymurka, który zgodnie z tym, co słyszałem, żyje dotychczas. Ten mistrz Burzymurek (godne i odpowiednie świetności mistrza nazwisko) wykonał plan lichoty. Została ona wzniesiona i dziś się ją ogląda. Na ten głupi wybór narzeka wielu żyjących jeszcze i dobrze pamiętających sprawę."

Karol Estreicher – tłumacz polskiego wydania dzieła Vasariego, tak komentuje te stwierdzenia: „Istotną przyczyną odrzucenia planu zabudowy Rialto był brak funduszy republiki, które wyczerpane zostały na kosztowną wojnę z ligą antywenecką zawiązaną w Cambrai. Autorem budowy był architekt Antonio Scarpagnino (zm. 1558 r.), tu przez kpiny nazwany Burzymurkiem (Zamfragnino)."

Rzecz dzieła się w 1514 r. Fra Giocondo, obrażony decyzją Senatu miasta opuścił Wenecję i wyjechał do Watykanu, by po śmierci Bramantego (budowniczego bazyliki Świętego Piotra i projektanta kopuły) kończyć dzieło Bramantego wspólnie z Rafaelem Santi z Urbino oraz z Antonio san Gallo.

A Antonio Scarpagnino, około 1515 r., zbudował most drewniany o linii zbliżonej do obecnego. W czasie kolejnej przebudowy lub remontu w 1524 r. most wyposażono w centralny element podnoszony, aby umożliwić łodziom o wysokich masztach wplywanie w głąb miasta po Canal Grande. Ten właśnie most przedstawia obraz Vittore Carpaccio „Uzdrowienie szaleńca” (fot. 1).

W 1527 r. do Wenecji przybył Jakub Sansovino, został głównym architektem bazyliki Świętego Marka, wstawił się naprawą spękanej w wyniku trzęsienia ziemi i błędów wykonawczych kopuły bazyliki, zrealizował wiele prac i projektów dla miasta. Jak pisał Vasari w tomie 7, str. 287: „Wykonał także przy moście Rialto nowe łuki i tak zręcznie je zaprojektował, że codziennie odbywa się tam targowisko pieszych przekupniów i innych przybyszów”.

Kolejnym znakomitym architektem, który próbował zmienić oblicze Ponte Rialto był Michał Anioł Buonarroti.

Vasari pisze o Michale Aniele w 7 tomie „Żywotów”, str. 147: „Potem udał się do Wenecji, gdzie wiele znakomitości chciało go poznać. Ale on miał wątpliwości co do ich znanstwa sztuki. Opuścił też wyspę Giudecca, na której mieszkał. Jak powiadają, na życzenie doży Andrzeja Grittię zaprojektował nad kanałem most Rialto, niezwykle w rysunku, w pomysłach i pod względem ozdób. Wkrótce został wezwany przez swoje rodzinne miasto i surowo upomniany, aby go nie opuszczał. Zwyciężony przez miłość do Florencji, powrócił tu nie bez narażania życia”. Jak wynika z tekstu wcześniejszego Michał Anioł przybył do Wenecji w 1529 r., prosto z oblężonej Florencji.

Ciekawostką jest, że projekt Ponte Rialto, przypisywany Michałowi Aniołowi jest ładząco podobny do dziś stojącego kamiennego mostu. Jak twierdzi Rondelet [6], przypuszczalnie to właśnie ten projekt mostu jest pokazany w traktacie o mostach Gautiera. Niestety nie miałam możliwości dotarcia do wymienionych źródeł w polskich bibliotekach.

Projekt mostu Rialto zaproponował także Andrea Palladio. Przedstawił go w swoim traktacie [2], opublikowanym w 1570 r. Cytuję: „Bardzo piękne jest, moim zdaniem, rozwiązanie następującego mostu należycie dostosowanego do miejsca, gdzie miał być zbudowany. Miał bowiem powstać pośrodku jednego z największych i najdosłojniejszych miast Italii, (...). Rzeka jest bardzo szeroka, a most miał się znajdować właśnie w tym miejscu, gdzie schodzą kupcy na załatwienie swych spraw handlowych. Aby nie uchybić wielkości i piękności tego miasta, a powiększyć jeszcze jego ogromne dochody, przeprowadziłem przez szerokość mostu trzy ulice; środkowa jest piękna i szeroka, dwie boczne nieco węższe. Po obu stronach każdej umieściłem w sześciu rzędach kramy kupieckie. Poza tym na przyczółkach mostu oraz pośrodku, to jest nad wielkim łukiem umieściłem wygodne i piękne loggie, w których mogłyby się zbierać kupcy dla załatwienia swoich spraw. Do loggi na przyczółkach wchodziłoby się po stopniach, a bruk pozostałej części mostu znajdowałby się na poziomie tych loggii...”

Palladio nie pisze tu otwarcie, że chodzi o most przez Canal Grande w Wenecji. Wiemy to z licznych opracowań

Fot. 3. Canaletto – inne rozwiązanie PR

Fot. 4. PONTE RIALTO – obecnie

i komentarzy oraz z wizualizacji (1), jakbyśmy to dziś powiedzieli, namalowanej przez Canaletta, obrazu pt. „Capriccio Canal Grande z wyobrażeniem mostu Rialto i innych budynków” (fot. 2). Palladio w swoim traktacie zamieszcza również rysunek przedstawiający dwie połowy mostu w widoku z boku mostu oraz w przekroju poziomym, pokazującym usytuowanie kramów kupieckich i loggii (rys 1a). Po złożeniu obu połówek rysunek przedstawia się tak, jak to pokazano na rys. 1b.

Oprócz tego przedstawienia fantastycznego panoramy miasta z nieistniejącymi budynkami i mostem Canaletto maluje jeszcze jedno „capriccio” z pięcioprzęstowym mostem o klasycznych proporcjach i pałacem w kształcie rotundy, kojarzącym się z wieżą Babel (fot. 3). Czy była to tylko fantazja malarza czy próba przedstawienia jakiegoś zaproponowanego, a nie zrealizowanego projektu – nie wiem. Obraz wisi w Galerii w Parmie. Inne Capriccio okolic Ponte Rialto przedstawił Bernardo Belotto, uczeń i krewny Canaletta (który także przyjął nazwisko Canaletto). Grafika ta znajduje się obecnie w Waszyngtonie.

Projekt Palladia nie doczekał się realizacji. W 1587 r. został ogłoszony konkurs na kolejny już projekt Ponte Rialto. Naprzeciw siebie staje dwóch architektów: 75 letni Antonio da Ponte oraz 35 letni Vincenzo Scamozzi.

Obaj przedstawiają projekty mostów jednołukowych. Senat Wenecji nie może się zdecydować. Scamozzi proponuje więc projekt mostu o trzech łukach (rys. 2).

O Vincenzo Scamozzi wiemy wiele – był architektem (budowniczym kilku katedr renesansowych) i teoretykiem architektury, o Antonio da Ponte – niewiele. Jego nazwisko ani dzieła nie pojawiają się u Vasari (który publikuje swoje dzieło, gdy da Ponte ma 56 lat – czyżby nie był wybitnym twórcą, nie stworzył ani jednego znaczącego dzieła do tego czasu). Antonio da Ponte jest ponadto często mylony z wenecką rodziną znanych malarzy Bassano, znaną jako da Ponte. Zapożyczenia nazwisk, szczególnie tych znanych i uznanych było w tych czasach częste. Jednak wśród przedstawicieli rodu da Ponte Bassano nie było ani jednego o imieniu Antonio, nie było też żadnego budowniczego, ani architekta.

Tak więc w latach 1588–91 powstaje według projektu Antonio da Ponte most łukowy, jednoprzęsłowy. Rondelet, analizując w swojej pracy małe rysunki, jakie pozostały po projekcie Scamozziego uważa, że to właśnie on był pomys-

łodawcą idei i proporcji obiektu, a do da Ponte należało wybudowanie mostu.

Tym niemniej cały współczesny świat autorstwo projektu i wykonanie przypisuje Antonio da Ponte.

Ponte Rialto ma rozpiętość 26,4 m i szerokość 22,5 m, strzałka wynosi 6 m. Na moście znajdują się liczne stragany i sklepy, środkiem prowadzi szeroki chodnik dla pieszych, znajdują się również dwa wąskie chodniki wzdłuż balustrad. Most stoi do dziś i zachwyca turystów (fot. 4).

W kilka lat po wybudowaniu mostu Rialto Wenecję nawiedziło potężne trzęsienie ziemi, wiele budynków uległo zniszczeniu, ale most wytrzymał tę próbę.

Da Ponte zaprojektował jeszcze jeden most dla Wenecji, zmarł i nie ukończył budowy – Ponte Sospiri (most Westchnień) – fot. 5. Przy budowie obu mostów Antonio da Ponte pracował ze swoim siostrzeńcem Antonio Contino, który zakończył budowę Ponte Sospiri – mostu, który swoją nazwę zawdzięcza Lordowi Byronowi. To Byron opisał romantyczną historię więźniów, którzy przechodząc z więzienia na miejsce stracenia, zatrzymywali się na moście, aby ostatni raz spojrzeć na wolne miasto.

Fot. 5. PONTE SOSPIRI - obecnie

Czy projekt Ponte Rialto to oryginalne rozwiązanie da Ponte? Czy może jakieś zapożyczenie? Od kogo? Trudno to dziś stwierdzić, szczególnie posługując się jedynie opracowaniami, a nie oryginalnymi rysunkami i opisami renesansowych twórców i nie zawsze udanymi tłumaczeniami. Czy ma to jednak znaczenie? Ważne, że powstał most o wspaniałej architekturze, most ponad epokami.

JADWIGA WRZESIŃSKA
IBDiM Warszawa

BIBLIOGRAFIA:

1. *I ponti, immagini per una storia*, U. Barbisan, M. Guardini, Tecnologos, Mantua 2002.
2. *Cztery Księgi o architekturze*, Andrea Palladio, PWN, Warszawa 1955.
3. *Żywoty najświetniejszych malarzy, rzeźbiarzy i architektów*, Giorgio Vasari, PWN, Warszawa-Kraków 1985 r.
4. *The Catholic Encyclopedia*, 1909 Robert Appleton Company.
5. *Czterotomowa Encyklopedia PWN*, Warszawa.
6. *Antonio Rondelet, Saggio Storico sul Ponte di Rialto in Venezia*, 1841 r.
7. *Encyklopedia* www.onet.pl